

Manifesti suurille ikäluokille ja hyvinvointivaltiolle

Risto E.J. Penttilä, Jaakko Tapaninen ja Janne Jutila: *Ultimatum Isänmaalle. Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista.* Otava, 1994. 126 s.

Suomessa on leimahtamassa "isojen pahojen ikäluokkien" ja "pienen pullamössöpolvien" välinen taistelu hyvinvointivaltiosta, sukupolvien välisestä tulojaosta ja tietenkin vallasta. Kisan varsinaiset voittajat ja häviäjät elävät vielä muumimaailmassaan ja rakentelevat hiekkakakkuja. He laskevat kaatuneet ja korjaavat sotasaaliin joskus ensi vuosituhannen ensimmäisillä vuosikymmenillä.

Ultimatum Isänmaalle -kirjassa kritisoidaan valtiokeskeistä, holhoavaa ja tasapäistäväää hyvinvointivaltiota sekä niin ulko- kuin sisäpolitiikan tunkkaista ja salakähmäistä ilmapiiriä. Samalla esitellään "nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista". Historiallista pontta on haettu sadan vuoden takaisesta yhteiskuntakeskustelusta, jossa vastakkain olivat vahvaa valtiota hegeliläisessä hengessä arvostaneet vanhasuomalaiset sekä liberalismia, kulttuuria ja kansainvälisyyttä ihannoineet nuorsuomalaiset. Monet kysymykset ovat säilyneet samoina Eino Leinon päivistä saakka. Köyhät meillä on keskuudessamme ja Venäjä vierellämme yhä edelleen.

Liberalistisena oppi-isänä esitellään Friedrich von Hayek, mutta kirjoittajat korostavat, että uusliberalistinen laissez-faire- yhteiskunta

ei ole heidän tavoitteensa. Yksilökeskeisyyttä ei tule viedä liian pitkälle. Valtion tärkeimmäksi tehtäväksi nähdään edellytysten antaminen. Myös Keynesiä kohtaan tunnetaan sympatiaa. Keynesiläisyyden rooli nuorsuomalaisessa mallissa jää kuitenkin hyvin epäselväksi ja ristiriitaiseksi.

Useat kirjassa esitetyt näkemykset ovat tuoreita, rohkeita ja ennakkoluulottomia – varmasti pohtimisen arvoisia. Pamfletille tyypillisiä piirteitä kirjassa ovat yleistäminen, yksinkertaistaminen ja perustelemattomuus. Populistiset ylilyönnit täytynee lukea kirjoittajien huumorin tiliin. Näistä aineksista on syntynyt monenkirjavia tunteita herättävä pamfletti, manifesti, ultimaatum.

Penttilä, Tapaninen ja Jutila haluavat esiintyä – ilman valtakirjaa – koko oman ikäluokansa edustajina tyyliin "Me nuoret suomalaiset...". Kirjoittajat ovat taustaltaan keskiluokkaisia, akateemisesti koulutettuja, menestyviä nuoria helsinkiläismiehiä. Sellainen on ikäluokamme, noin kolmekymppisten, äänekkään vähemmistö.

Hyvinvointivaltiosta "hyvin voivaan yhteiskuntaan"

Pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle ei kirjassa anneta juurikaan arvoa. Itse asiassa se on ollut vain suurten ikäluokkien metkuja: *"Katkerimmat sanovat, että hyvinvointivaltion savuverhon*

sisällä suuret ikäluokat ovat ryöstäneet Suomen viiteen kertaan". Pienten ikäluokkien suhtautumisesta pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon todetaan kaikkien puolesta: "Vaikka he ovat tuon projektin tuotteita, he eivät koskaan ottaneet sitä omakseen: se ahdisti, se tukahdutti, se tasapäisti, ja ennen kaikkea se ei toiminut". Monet pitävät juuri omaa ikäluokkaamme hyvinvointivaltion suurimpana hyötyjänä. Se on myös mahdollistanut sosiaalisen liikkuvuuden, jota kirjoittajat haikailevat. Hyvinvointivaltio on alunperin rakennettu korjaamaan markkinoiden puutteita.

Valtiolle asetetaan suuria tehokkuusvaatimuksia. Innokkaimmille tulosvastuufanaatikoille kuitenkin aiheellisesti huomautetaan, että valtio ei ole firma: "Julksien hallinnon oikea rooli ei löydy koettamalla järjestää sen nykyiset toiminnot kuin se olisi liikeyritys, 'tehokkaasti', 'tuloksekkaasti', 'tuottoisasti', vaan pikemminkin lähtemällä siitä, mitkä ovat yhteiskunnan ja yrityksen erot".

Kirjoittajat toisaalta paheksuvat valtion vähäistä roolia, toisaalta vaativat että "valtion on pystyttävä tarjoamaan kansalaisille sekä edellytyksiä kehittää omaa elämäänsä että suojaverkko siltä varalta, että elämä kohtelee ihmisiä kaltoin". Vähäosaisista huolehdittaisiin hygieenisesti nappia painamalla ilman "leegioita" sosiaalivirkailijoita, sillä "pankeissa on tietokoneet, joilla rahat voidaan siirtää tilille ja saajalle ne voi antaa pankkivirkailija tai automaatti". Tämä muistuttaa kovasti heidän halveksimaansa vanhasuomalaista ajattelua, jossa köyhistä huolehditaan vain sen verran, että he eivät nousisi kapinaan.

On oikeutettua kritisoida sosiaalisektorin byrokraattisuutta ja tehottomuutta. Yksinkertaistamalla asioita voi kuitenkin tarjota helppoja ratkaisuja, joiden käyttöarvo on vähäinen. Ammattiauttajien roolia voisi pohtia muutenkin kuin vain yhteiskunnallisena kustannuseränä; he pyrkivät puuttumaan köyhyyden syihin, ettei avun tarve olisi loputon. Pelkkä rahan jakaminen automaateilla ei köyhyyttä poista.

Nuorsuomalaista tulonjakopolitiikkaa

Eräs vaikeimpia ja mielenkiintoisimpia kysymyksiä hyvinvointivaltion uudistamisessa on kysymys ansiosidonnaisesta sosiaaliturvasta. Kirjoittajat pitävät sitä yhteiskunnallisena takauksena elintason muuttumattomuudesta, joka jakaa hyvinvointia niille, joilla sitä jo on. He vaativat, että julkisen vallan tarjoaman sosiaaliturvan perustavoitteen on oltava kansalaisia ikään, tulotasoon ja elämäntilanteeseen katso-matta yhdenvertaisesti kohteleva järjestelmä.

Käytännön ratkaisuksi tarjotaan negatiivista tuloverojärjestelmää. Tässä yhteydessä olisi ollut hyvä viitata siitä jo pitkään käytyyn tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ajatus on melkein yhtä vanha kuin Penttilä, Tapaninen ja Jutila itse. Negatiivisen tuloverotuksen käsitteen loivat Milton Friedman (1964) ja James Tobin (1969). Järjestelmän toimivuudesta on myös tehty empiirisiä tutkimuksia. Suomessa negatiivisesta tuloverotuksesta on julkisuudessa puhunut mm. Osmo Soininvaara (1992).

Nuorsuomalaisen tulonjako-opin perusajatus on yksinkertainen: Suomessa tarvitaan suurempia tuloeroja ja matalampaa verotuksen progressiota. Markkinatalous tarjoaa tehokkaan kannustinjärjestelmän, joka johtaa tehokkuuteen ja oikeudenmukaisuuteen: "Markkinatalous pohjautuu yksilön pyrkimykselle nostaa elämisen tasoaan tyydytystä tuottavalle korkeudelle. Tämän eteen hän tekee työtä, yrittää, ottaa riskejä ja kantaa seuraukset. Menestyjiä palkitaan, epäonnistujat kärsivät ja useimmat ovat keskiluokkaisen tyydyttyjä." Miten tämä erosikaan uusliberalismista?

Työttömyys ja koulutuksen kaikkivoipaisuus

Työttömyyttä käsitellään kirjassa vähän, vaikka se on yksi merkittävä hyvinvointivaltion kriisin

aiheuttaja. Työttömyyden syyksi mainitaan mm. idänkaupan romahdus, tuotantorakenteen muutos ja liian korkeat reaalipalkat. Myös työttömyysturvajärjestelmän katsotaan ainakin ylläpitävän työttömyyttä: "*Parempi vaihtoehto olisi poistaa siitä määräykset, jotka estävät kaiken työnteon tai opiskelun, ja jakaa tuki tekemisistä riippumatta*". Viime vuosina harjoitettuun talouspolitiikkaan ei juuri puututa.

Ratkaisuksi työttömyyteen esitetään koulutusta, korkean teknologian alojen ja erityisesti ympäristöteknologian piiriin syntyvää pienyritystoimintaa sekä palkkojen alentamista: "*Kilpailukykyisemmäksi työ tulee lyhyellä aikavälillä vain laskemalla sen hintaa sekä lisäämällä työaikojen ja työsopimusten joustavuutta*". Mitä nämä joustot käytännössä olisivat, sitä he eivät kerro.

Koulutusta korostetaan useaan otteeseen ja sen merkitys kansallisessa tärkeysjärjestyksessä nostetaan jopa valtiollisen eloonjäämisen kanssa samaan luokkaan. He kritisoivat oikeutetusti myyttiä suomalaisesta koulutuksesta ja asettavat kyseenalaiseksi, millainen on määrän ja laadun suhde. Suomen taloudellisen osaamisen on kirjoittajien – niin kuin myös monien taloustieteilijöiden – mukaan perustuttava ennen kaikkea koulutuksen ja osaamisen varaan. He kritisoivat yksipuolisen teollisuusrakenteen yhteiskunnallista tukemista ja kysyvät sarkastisesti, paljonko Suomesta viedään kirjoitettua paperia.

Esitettyjen talouspoliittisten tavoitteiden ja keinojen väliset yhteydet eivät ole yksiselitteisiä. Palkkojen alentamisen on jopa katsottu tukevan kannattamattomia yrityksiä ja taantuvia teollisuusaloja ja siten hidastavan siirtymistä korkean teknologian tuotantoon. Verotuksen progressiivisuuden ja taloudellisen kasvun suhde saattaa riippua esimerkiksi taloudellisen riskiaversion asteesta yhteiskunnassa (Kanbur 1979).

Isänmaallisuudesta ja kansainvälisyydestä

Penttilä, Tapaninen ja Jutila kantavat huolta suomalaisesta kansallisyylpeydestä, joka on saanut viime vuosikymmeninä puhjeta vain urheilukatsomoissa: "*Muissa yhteyksissä, ainakin julkisesti, se oli vähintäänkin epäilyttävää, ellei poliittinen ja sosiaalinen synti*". Tämä pitää paikkansa paremmin Saksassa kuin Suomessa. Suomalaiset ovat aina olleet poikkeuksellisen avoimesti isänmaallisia. Silti on vaikea nähdä kirjoittajien tavoin nationalismia nyt uhkatekijänä Suomessa

Suomi on kirjoittajien mielestä näyttäytynyt kansainvälisillä kentillä vailla identiteettiä, osallistumishalua tai mielipidettä mistään ja määritellyt itsensä sen mukaan missä se ei ole mukana. Vaarana on, että "*tulevaisuuden kulttuurihistorioitsijat saattavat hyvinkin rinnastaa Suomen sodanjälkeisen kulttuuri- ja identiteettihistorian Itä-Euroopan entisten sosialistimaiden kehitykseen pikemminkin kuin muihin Pohjoismaihin*". Se että Suomi ei ole kuulunut NATOon tai Euroopan yhteisöön, ei vielä oikeuta noin vahvoihin väitteeseen. Suomi on kuulunut esimerkiksi YK:hon, OECD:hen, EFTAan ja Pohjoismaiden neuvostoon. Nähdäkseni Suomella on sittenkin selkeä identiteetti pohjoismaana idänpolitiikan lieveilmiöistä huolimatta.

Euroopassa yhdentymiskehitys on murtamassa jäljellä olevia kaupanesteitä, USA ja Kanada ovat solmineet sopimuksen Pohjois-Amerikan vapaakauppa-alueesta, GATTissa on otettu edistysaskelia ja Itä-Euroopan maat ovat avautuneet kansainväliselle kaupalle. Silti kirjoittajat toteavat, että "*suojautumisen ja säännöstelyn kirous on toistuvasti hidastanut kehitystä, ja parhaillaan, vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä, riski rajojen sulkeutumisesta ja kauppavirtojen tyrehtymisestä on suurempi*

kuin aikoihin." Kirjasta ei käy ilmi, viitataan ko tällä kauppablokkien väliseen sulkeutumiseen. Sellaisenaankin väite olisi liioiteltu.

Euroopan integraatiokysymysten pohtiminen on jäänyt kirjassa hyvin yleiselle tasolle. Kansainvälistymistä olisi voinut pohtia läpi kirjan kaikkien teemojen yhteydessä. Erityisesti hyvinvointivaltion uudistamisessa tulisi ottaa huomioon Euroopan unionin vaatimukset ja työvoiman ja pääomien liikkuvuuden aiheuttamat rajoitteet. Kauniina tavoitteena on "kansainväliseen yhteisöön kuuluva Suomi, jossa voivat yhtäläisesti toimia niin syntysuomalaiset kuin ne Suomessa toimivat muualla syntyneet, jotka haluavat osallistua tämän yhteiskunnan kehittämiseen." Mitä tarkoittaa "Suomessa toimivat"? Euroopan unionissa oikeus sosiaaliturvaan on sidottu työskentelymaahan, pohjoismaissa perinteisesti asuinpaikkaan. Entä kuinka käytännössä kohdennetaan hyvinvointipalvelut ja kuinka jaetaan kustannukset silloin, kun ihmiset ja yritykset liikkuvat yli rajojen? Kannammeko Suomessa huolta ulkomailla työskentelevien suomalaisten hyvinvoinnista? Mikä olisi yritysten kustannusvastuu käyttämistään infrastruktuuripalveluista? Myöskään talouspolitiikassa, erityisesti työllisyydenhoidossa ei päästä puusta pitkälle ellei tarkastelussa puututa kansainvälisiin tekijöihin, muun muassa Suomen sopeuttamiseen Euroopan talous- ja rahaliiton konvergenssikriteereihin, joista puuttuvat tyystin työllisyyskriteerit.

Kansainvälisten suhteiden käsittely on paikoitellen populistista ja yliampuva. Kansainvälistymiseen liittyy myös paljon konkreettisia ongelmia, joista ei selvitä pelkällä einoleinomisella hengen ylevyydellä.

*Olemme uuden aikakauden alussa --
tälläkin viikolla*

Kirjoittajat eivät usko, että vanhasta hyvinvointivaltiosta saadaan enää korjaamalla toimivaa. Vaikka parempaan lopputulokseen voitai-

siin päästä luomalla täysin uusi ja ajanmukainen rakenne, todellisuudessa uudistukset on pakko tehdä jo olemassa olevaan järjestelmään. Konkreettisia muutosehdotuksia nykyiseen hyvinvointivaltioon on kirjoittajien esittämään suuntaan on esittänyt Antti Hautamäki (1993).

Hyvinvointivaltion eettisten kysymysten pohdinta jää kirjassa valitettavan pinnalliseksi. Kirja rakentuu vahvoille mielipiteille. Perusteluihin on vaikea puuttua, sillä niitä on niukalti. Moniin sen ylevistä tavoitteista on helppo yhtyä, mutta keinoja niiden saavuttamiseksi esitetään vähän ja silloinkin kun esitetään, niiden vaikutuksia ei arvioida. Kaikista puutteistaan huolimatta kirja on mielenkiintoinen ja herättää varmasti paljon keskustelua.

Kirjan näkökulmaksi hyvinvointikeskustelussa on valittu eri ikäluokkien välinen vastakkainasettelu. Yhtä lailla se voisi olla sukupuolten tasa-arvo ja köyhyyden naisistuminen, alueellinen tasa-arvo tai se perinteisin yhteiskuntaluokkien välinen tasa-arvo. Valittu näkökulma on kuitenkin näistä tuorein – jos nyt jonkinlainen vastakkainasettelu yleensä on välttämätöntä tai edes hedelmällistä. Rajan vetäminen juuri kirjoittajien oman ikäluokan ja suurten ikäluokkien välille on kyseenalainen; olemme yhtä lailla hyvinvointivaltion kasvattaja. Tulevien sukupolvien silmissä tätä rajaa voi olla lähes mahdoton nähdä. Aivan toisenlainen vastakkainasettelu saattaa olla edessä meidän oman "pullamössösukupolvemme" ja nuoremman "muumisukupolven" välillä. On harkitsematonta uhotta, että muutamme ovet paukkuen muualla ellei tyyli muutu. Entä jos muumisukupolvi ei päästä sisään, kun aikanaan maailman kolhimina kolkuttelemme Suomen porteilla vanhuudenturvan toivossa?

Kirjallisuus

Friedman, Milton (1964): "*Capitalism and Freedom*". University of Chicago Press.
Hautamäki, Antti (1993): "Spontaaniiin yhteis-

- kuntaan – Hyvinvointia ilman valtiota, teoksessa Andersson, Jan-Otto, Antti Hautamäki, Riitta Jallinoja, Ilkka Niiniluoto, Hannu Uusitalo (1993): "*Hyvinvointivaltio ristiaallokossa.*" WSOY.
- Kanbur, S. M. R. (1979): Of Risk Taking and the Personal Distribution of Income, *Journal of Political Economy*, Vol. 87, No. 4.
- Soininvaara, Osmo (1992): *Hyvinvointivaltio ja talouden kriisi*". Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Tobin, James (1969): "Raising the Income of the Poor" teoksessa K. Gordon (toim.): "*Agenda for the Nation*", The Brookings Institution, Washington D.C.

Seija Parviainen